

Rundabordssamtal om internationella erfarenheter av sanningskommissioner

Minnesanteckningar

Umeå den 25 och 26 oktober 2016

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund.....	3
Syfte och upplägg	4
Deltagare	5
Välkomsttal, introduktion och inledningsanföranden	7
Välkomsttal	7
Introduktion	10
Inledningsanföranden	10
Tema 1 – Inrättande och mandat	12
Inledning	12
Anförande av Eduardo Gonzalez	13
Rundabordssamtal	19
Tema 2 – Arbetsätt.....	21
Inledning	21
Anförande av Gerhard Baumgartner	21
Anförande av Wilton Littlechild	23
Rundabordssamtal	25
Tema 3 – Mål och resultat.....	27
Inledning	27
Anförande av Paulette Regan	27
Rundabordssamtal	29
Avslutning	30
Bilaga 1 – Concept note	31
Bilaga 2 – Program	35

Inledning

Den 25 och 26 oktober 2016 genomfördes ett rundabordssamtal om internationella erfarenheter av sanningskommissioner. Rundabordssamtalet hölls i Umeå och arrangerades av Diskrimineringsombudsmannen (DO), Sametinget och Vaartoe – Centrum för samisk forskning vid Umeå universitet (Vaartoe) och samlade samiska representanter och internationella experter med erfarenheter från arbete i sanningskommissioner.

En arbetsgrupp bestående av Håkan Jonsson och Anja Taube från Sametinget, Patrik Lantto från Vaartoe och Lars Lindgren och Björn Brodin från DO har tillsammans med andra medarbetare från arrangörerna arbetat med planeringen och genomförandet av rundabordssamtalet.

Minnesanteckningarna är DO:s sammanställning av huvuddragen i de samtal som fördes under de två dagarna i Umeå. De har sammanställts av Lars Lindgren och Björn Brodin och bygger på anteckningar gjorda av DO, Sametinget och Vaartoe. Minnesanteckningarna gör inte anspråk på att vara heltäckande eller redogöra för vem som har sagt vad utan avser att utifrån rundabordssamtalets syfte i huvudsak återge vad som diskuterades. Bilagt minnesanteckningarna finns arrangörernas projektplanering, Concept note, och programmet för rundabordssamtalet.

Bakgrund

Sverige erkände samer som urfolk 1977. Det har dock sedan dess tagits få steg för att fullt ut erkänna och säkerställa samers rättigheter som urfolk och det finns allvarliga brister i hur Sverige respekterar samernas rättigheter som urfolk. Situationen för samer i dag präglas i stor utsträckning av historien och av den kolonisering och den statligt sanktionerade diskriminering som har följt i koloniseringens spår.

Bristen på kunskap hos beslutsfattare och ansvariga myndigheter om historiska skeenden och övergrepp på samer i kombination med samers erfarenheter av övergrepp genom historien och diskriminering i dag är ett hinder för samers tillgång till lika rättigheter och möjligheter.

För att få till stånd en förändring och för att säkerställa samers tillgång till lika rättigheter och möjligheter behöver det svenska samhället ta ansvar för följder av koloniseringen av Sápmi och motverka diskriminering i dag. Det är också viktigt att öka kunskapen och bedriva forskning om tidigare övergrepp och om hur historien påverkar situationen i dag.

Samer har under längre tid och i olika sammanhang framhållit behovet av en sanningskommission i Sverige. Sáminuorra framförde 2008 krav på att regeringen ska inrätta en sanningskommission och 2014 beslutade Sametinget att arbeta för att en sanningskommission etableras i Sverige.

Mot bakgrund av ovanstående beslutade Sametinget och DO i juni 2015 att myndigheterna gemensamt ska arbeta med att verka för inrättandet av en

oberoende sanningskommission om historiska skeenden och övergrepp på samer i Sverige. DO:s roll i arbetet är att bidra till att sprida kunskap rörande sanningskommissioners roll i arbetet med att säkerställa mänskliga rättigheter och till att öka samers möjligheter att formulera sig i frågan om en sanningskommission och ställa relevanta krav rörande en eventuell sanningskommission. Rundabordssamtalet i Umeå hösten 2016 var ett steg i detta arbete.

Syfte och upplägg

Syftet med rundabordssamtalet var att deltagarna skulle ges möjlighet att ta del av internationella erfarenheter av sanningskommissioner och utveckla kunskap om hur sanningskommission som arbetsätt skulle kunna bidra i samisk-svensk kontext. Tanken var att öka förutsättningarna för samer att formulera eventuella krav på regering/riksdag att besluta om inrättandet av en sanningskommission. Till rundabordssamtalet inbjöds därför de samiska riksorganisationerna och partierna i Sametinget och internationella experter med erfarenhet från arbete i sanningskommissioner.

Rundabordssamtalet genomfördes utifrån tre huvudsakliga teman:

- Etablerande och mandat (Tema 1)
- Arbetsätt (Tema 2)
- Mål och resultat (Tema 3)

Varje tema introducerades av en moderator varpå en eller flera inbjudna internationella experter höll anföranden utifrån det aktuella temat om sina erfarenheter av arbete i sanningskommissioner. Anförandena följdes av tematiska rundabordssamtal ledda av en moderator.

I anslutning till rundabordssamtalet arrangerades ett seminarium öppet för allmänheten den 27 oktober 2016 där de internationella experterna och deltagare från rundabordssamtalet höll presentationer och deltog i ett panelsamtal om erfarenheter från sanningskommissioner och idén om en sanningskommission i en samisk-svensk kontext.

Inför rundabordssamtalet bjöd Sametinget och DO in de samiska riksorganisationerna och partierna i Sametinget till möte i Kiruna den 29 januari 2016 för att informera och diskutera Sametingets och DO:s arbete. DO arrangerade också ett förberedande möte i Umeå den 23 september 2016 där representanter för de samiska riksorganisationerna och partierna i Sametinget tillsammans med arrangörerna diskuterade det kommande rundabordssamtalet i syfte att förbereda och identifiera relevanta frågeställningar.

Rundabordssamtalet genomfördes huvudsakligen på engelska och tolkades till nordsamiska och svenska, men det fanns också möjlighet att tala nordsamiska eller svenska vid rundabordssamtalet.

Deltagare

Vid rundabordssamtalet deltog internationella experter med erfarenhet av arbete i sanningskommissioner och liknande initiativ, företrädare för samiska riksorganisationer och sametingspartier samt representanter för Sametinget, Vaartoe och DO.

- Inger Baer Omma, Renägarförbundet
- Gerhard Baumgartner – historiker och var en av forskarna för den österrikiska historikerkommissionen (Österreichischen Historikerkommission) samt är chef för Dokumentationscentret för österrikiskt motstånd (Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes)
- Matti Berg, Samelandspartiet
- Agneta Broberg, Diskrimineringsombudsman
- Björn Brodin, utredare, DO
- Mari-Louise Bohman, Landsförbundet svenska samer
- Eduardo Gonzalez, - internationell konsult och expert på sanningskommissioner och övergångsrättvisa
- Håkan Jonsson, styrelseordförande i Sametinget
- Jörgen Jonsson, Svenska Samernas Riksförbund
- Patrik Lantto, professor i historia och föreståndare för Vaartoe
- Lars Lindgren, expert, DO
- Wilton Littlechild, jurist och en av tre kommissionärer i sannings- och försoningskommissionen i Kanada
- Josefina Lundgren Skerk, Jakt- och fiskesamerna och vice styrelseordförande i Sametinget
- Lilian Mikaelsson, Álbmut
- Kristina Nordling, Min Geaidnu-Mijá Gájnnu-Mijjen Geajnoe
- Marie Persson, Landspartiet Svenska Samer
- Siri Persson, administrativ handläggare på Sametinget
- Jan Rannerud, Skogssamerna/Vuovdega
- Julia Raue, rådgivare till FN:s specialrapportör för sanning, rättvisa, ersättning och garantier för icke-upprepning, Pablo De Greiff
- Paulette Regan, historiker och redaktör för slutrapporten från sannings- och försoningskommissionen i Kanada samt senior rådgivare vid det nationella centret för sanning och försoning
- Peter Rodhe, Same Ätnam

- David Sjögren, filosofie doktor i historia och lektor i pedagogik vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier vid Uppsala universitet
- Lennart Stenman, Samiska rättsförbundet
- Lovisa Strömberg, ställföreträdande Diskrimineringsombudsman
- Isak Utsi, Sáminuorra
- Lars-Miguel Utsi, Guovssonásti
- Laila Susanne Vars, jurist och föreståndare på Gáldu – Resurscenter för urfolks rättigheter i Kautokeino i Norge
- Simon Wetterlund, Samerna/SÁMIT och Organisationen Samerna
- Åsa Össbo, filosofie doktor i historia och forskningssamordnare på Vaartoe

Välkomsttal, introduktion och inledningsanföranden

Välkomsttal

Håkan Jonsson

Håkan Jonsson inledde med att välkomna samtliga deltagare och särskilt de utländska gästerna. Han uttryckte att han är glad att deltagarna kan träffas här för att delge varandra kunskap och utbyta information om erfarenheter av arbeten med och i sanningskommissioner och det känns särskilt viktigt med tanke på de övergrepp och den diskriminering som skett i världen. Håkan Jonsson fortsatte sedan sitt välkomsttal och framförde i huvudsak följande.

Förhoppningsvis ska detta möte bidra till kunskap om möjligheterna för en sanningskommission. Frågan om en sanningskommission i Sverige är inte ny utan det har tagits flera samiska initiativ tidigare, bland annat från samiska organisationer.

Vid Sametingets plenum i Åre 2014 beslutade Sametinget att verka för inrättandet av en oberoende sanningskommission rörande den diskriminering och de övergrepp som utsatts för historiskt och i dag. Vid tiden för Sametingets beslut höll Sverige på att upprätta en vitbok om de övergrepp som skett mot romer. Romernas egna organisationer hade också krävt en sanningskommission, men istället valde staten att genomföra ett eget arbete som ledde till en vitbok. Med facit i hand kan man konstatera att den inte i tillräcklig hög grad resulterat i åtgärder eller i ersättning för de övergrepp som romer utsatts för. En vitbok räcker med andra ord inte i något avseende.

Målsättningen med Sametingets beslut var att Sverige skulle göra upp med det förflutna. Marker har konfiskerats, samer har tvångskristnats, gravar har skändats, samer har avrättats, samiska mänskliga kvarlevor och heliga föremål beslagtogs, samer har blivit skallmätta och fotograferade nakna i syfte att visa på en underlägsen ras. Byggnader som ägs av samer utanför renskötseln har bränts eller flyttats. Sverige kritiserar andra staters agerande, men är i många fall inte bättre.

Enligt 1734 års lag hade samerna rätt till jakt och fiske enligt urminnes hävd. Den rätten har aldrig upphört. Den svenska staten har stegvis konfiskerat samisk egendom, ofta med pennan som vapen. Än i dag exploateras och konfiskeras marker till förfång för bland annat jakt, fiske, renskötsel och samiskt gårdsbruk. Pågående exploatering i de samiska områdena är brott mot de mänskliga rättigheterna och mot samers rätt att som urfolk bestämma över kultur och marker. Sverige måste leva upp till internationell urfolkrätt. Samer förväntar sig att svenska staten ska förstå att de krav Sverige ställer på andra länder i världen också innebär att man måste erkänna sitt diskriminerande förhållningssätt till det egna urfolket.

Naturresurserna är i dag satta under hård press och därmed åsidosätts även samiska intressen och rättigheter. Många samebyar är så pressade av

exploateringar, klimatförändringar och högt rovdjurstryck att det i hög grad påverkar renskötarfamiljernas psykiska hälsa och framtidstro. Samiska kvinnor har diskriminerats i rennäringslagstiftningen. Samer utanför samebyarna är osynliggjorda i svensk lagstiftning och har inga möjligheter att nyttja sin urgamla rätt till markerna, jakt och fiske med mera.

Det saknas nationella etiska riktlinjer för gruvbolag, skogsbolag, vindkraftsbolag och andra exploatörer som innebär att särskild hänsyn ska tas till urfolket samerna.

De samiska språken delar sin historia med andra koloniserade urfolksspråk i världen. De har förtryckts och marginaliserats genom skolväsendet och räknas som hotade språk i starkt behov av revitalisering. Samiska barns möjligheter till modersmålsundervisning i samiska är begränsade och påverkas av var barnet bor. Arbetet med en nordisk samekonvention går sakta.

Det finns många fler exempel och många berättelser från samer som ännu inte blivit dokumenterade. Och även om samer vet, så är det mer regel än undantag att svenskar inte känner till samers historia och kultur. Det gäller även svenska politiker. Det här är en av anledningarna till att det är svårt att få politiskt gehör för frågor som rör samers rättigheter som urfolk. En sanningskommission skulle kunna vara en möjlig väg framåt för att åstadkomma varaktig förändring.

Det vi ska prata om de här dagarna är om det finns förutsättningar att ställa krav på svenska staten att etablera en oberoende sanningskommission. Vilka ska arbeta med den, hur ska alla samer på gräsrotsnivå nås, hur ska den finansieras, vilken roll har den svenska staten och vilket mandat ska en sådan kommission ha för att kunna arbeta framgångsrikt? Den här typen av frågor skulle vara intressanta att få belysta och diskutera innan ett eventuellt inrättande av en sanningskommission. Det finns många fler frågor och det är dessa som vi alla som har samlats här kan hjälpas åt att lyfta och diskutera.

Sverige behöver lyfta upp sin mörka historia i ljuset. Övergreppen och berättelserna kan inte sopas under mattan längre. En oberoende sanningskommission skulle kunna sammanställa och beskriva den svenska statens diskriminering av och övergrepp mot samer och kränkningar av samers mänskliga rättigheter. En sanningskommission skulle också kunna ge rekommendationer och förslag på åtgärder så att arbetet får konsekvenser för Sveriges samepolitik.

En sanningskommission måste ha ett starkt mandat och ett stort förtroende. Den förutsätter en politisk vilja, både från svenskt och samiskt håll. Den måste röra sig i samhället och rapportera offentligt. Det måste finnas en koppling till kompensatoriska och/eller framåtsyftande åtgärder.

Ett viktigt syfte med rundabordssamtalet är att inhämta erfarenheter från andra länder och andra sanningskommissioners arbete. Ett annat att mycket viktigt syfte är att få ta del av synpunkter och tankar från alla som samlats här i dag. Rundabordssamtalet ska vara ett av flera verktyg för att skapa ett tillvägagångssätt som passar samiska förhållanden. Det är viktigt att

understryka att det arbete som nu sker är inte en sanningskommission, utan ett förarbete för en eventuell etablering av en sådan.

Håkan Jonsson avslutar sitt välkomsttal med att önska alla lycka till i detta arbete och i de samtal som kommer att föras i dag och i morgon och han hoppas att vi i slutet av dessa dagar har en tydligare bild av hur vi ska gå vidare. Arbetet har bara börjat.

Patrik Lantto

Patrik Lantto inledde med att hälsa alla välkomna och påpekade att deltagarna befinner sig på marker som har använts av samer och att campus vid Umeå universitet är byggt på renbetesland. Patrik Lantto fortsatte sedan sitt välkomsttal och framförde i huvudsak följande.

Frågan om en sanningskommission är ett viktigt ämne och rundabordssamtalet är en möjlighet att få kunskap och information från sanningskommissioner och om vad dessa har bidragit till.

När det kommer till den politiska situationen i Sverige vad gäller samer har mycket lite förbättrats. Jag är professor i historia och har arbetat i 20 år med samiska frågor och jag har under dessa år fått klart för mig att mycket av den samiska historien inte är skriven.

Svenska folket är ovetande om relationerna mellan samer och svenskar i dag och genom historien. Historien är för många fortfarande oklar och måste medvetandegöras. Utan kunskap om historien går det inte att skapa sig en tydlig bild av situationen och det är inte heller möjligt att ta bra beslut om man inte har tillräckliga och korrekta underlag.

Patrik Lantto avslutar sitt välkomsttal med att uttrycka en förhoppning om att dessa dagar blir givande och understryker att det långsiktiga målet inte är en sanningskommission i sig utan att relationerna mellan samer och svenskar ska bli bättre.

Agneta Broberg

Agneta Broberg inledde med att hälsa alla välkomna och uttryckte att hon var hedrad av att delta i och kunna facilitera detta rundabordssamtal. Agneta Broberg fortsatte sedan sitt välkomsttal och framförde i huvudsak följande.

DO:s uppgift är att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter utifrån sju diskrimineringsgrunder. DO och tidigare ombudsmän har varit engagerade i arbetet med att motverka diskriminering av samer och i arbetet för att bidra till en förändring och för DO är det ett långsiktigt arbete och åtagande.

FN, samiska organisationer och representanter, Sametinget och DO har återkommande påtalat behovet av en politik och lagstiftning som på allvar tar sin utgångspunkt i samers rättigheter som urfolk. Det finns ett behov av ett rättighetsbaserat tillvägagångssätt och ett diskrimineringsperspektiv på hur

Sverige hanterar samers situation och DO har uppmanat regeringen att initiera en politik som grundar sig på urfolksdeklarationen och ILO-konventionen 169. Det är väsentligt att urfolksrätten, till skillnad från i dag, blir vägledande för alla åtgärder som vidtas och som rör det samiska folket.

En förändring kräver emellertid också att Sverige kommer till rätta med de historiska oförrätter och övergrepp som det samiska folket utsatts för och alltjämt påverkas av. Den svenska regeringen måste ta politiskt ansvar för historien och situationen i dag. Det är uppenbart att historien är sammanflätad med den nuvarande situation och med diskriminering av samer i dag.

Samer har under lång tid uttryckt behov av och ställt krav på en oberoende sanningskommission med uppgift att undersöka och belysa tidigare övergrepp begångna av bland annat stat och myndigheter. DO stödjer krav i denna riktning och betonar vikten av att belysa historien om koloniseringen av Sápmi.

Enligt en överenskommelse mellan Sametinget och DO i juni 2015 beslutade myndigheterna att gemensamt verka för inrättandet av en oberoende sanningskommission om historiska övergrepp på samer i Sverige. Detta rundabordssamtal är ett steg i det gemensamma arbetet och tanken är att samtalen under dessa dagar ska bidra till att skapa en grund för samer att eventuellt gå vidare och kunna ställa relevanta krav på den svenska staten att inrätta en sanningskommission.

Agneta Broberg avslutar sitt välkomsttal med att konstatera att all den erfarenhet och kunskap om sanningskommissioner som finns samlad runt detta bord kommer att tillsammans med all erfarenhet och kunskap om den samiska situationen och historien i Sverige ge ett mycket intressant och givande samtal. Hon önskar alla deltagare lysande, stimulerande och framgångsrika dagar av kunskapsdelning och diskussion.

Introduktion

Samtliga deltagare vid rundabordssamtalet presenterade sig och sitt eller sin organisations arbete.

Inledningsanföranden

Laila Susanne Vars och Patrik Lantto höll var sitt inledningsanförande i syfte att ge alla deltagarna möjlighet att få en övergripande bild av samers historia, situation i dag och samers arbete för tillgång till mänskliga rättigheter. Julia Raue höll därefter ett inledningsanförande som syftade till att belysa sanningskommission som arbetssätt utifrån ett internationellt- och FN-perspektiv.

Laila Susanne Vars talade om samer som urfolk i Sápmi och om situationen vad gäller brister i samers tillgång till mänskliga rättigheter i dag samt hur samer i de nordiska länderna under lång tid arbetat för sin rätt till självbestämmande och för erkännandet och säkerställandet av samers rättigheter som urfolk.

Patrik Lantto gav i sitt anförande en övergripande bild av relationen mellan samer och svenska staten under de senaste 500 åren. Med utgångspunkt i historisk forskning beskrev han utvecklingen och centrala händelser och hur situationen i Sverige har präglats av kolonisering, diskriminering och övergrepp mot samer.

Julia Raues anförande fokuserade på sanningskommissioners roll i arbetet med att säkerställa mänskliga rättigheter. Julia Raue framhöll att:

- Sanningskommissioner ofta har etablerats under eller i anslutning till pågående krig eller konflikter. Sverige, som från ett internationellt perspektiv framstår som ett ”perfekt” land, har en situation som är väldigt olik den i de länder där sanningskommissioner hittills etablerats och där det råder konflikt eller krig. Det kan dock finnas likheter mellan situationen i dessa länder och situationen i Sverige när det kommer till hur Sverige behandlat och behandlar samer. En sanningskommission i Sverige skulle kunna bli ett bra och vägledande exempel på hur mer etablerade demokratier kan arbeta med att göra upp med historiska kränkningar och säkerställa mänskliga rättigheter.
- Ett bra grundarbete är avgörande och det är viktigt att inte stressa i arbetsprocessen. Konsultationer med berörda inför inrättandet är avgörande. Ett urfolk är ofta fragmenterat av kolonisation och diskriminering och det är viktigt att så många som möjligt konsulteras redan innan en sanningskommission sätter igång. Konsultationer kan genomföras av ett fristående ”oberoende” organ, till exempel en internationell aktör som FN eller en av FN:s specialrapportörer, av civilsamhället som exempelvis varit fallet på Sri Lanka eller av staten. En erfarenhet är att det oftast inte blir så lyckat och effektivt om det är staten. Konsultationer kan även ske över nationsgränser. Det är viktigt att kvinnors och barn och ungdomars erfarenheter och synpunkter synliggörs. Konsultationerna bör inte heller begränsas till att endast innefatta de utsatta, till exempel endast samer.
- En sanningskommission är ett unikt forum där enskilda, och ett folk, får delge andra sin berättelse och syn på historien. Övergrepp kan aldrig göras ogjorda men de kan belysas. Offren vet oftast bäst vad det är som saknas i strukturerna.
- En sanningskommission kan bli en nystart. Det är dock viktigt att en kommission får den makt den behöver för att kunna åstadkomma något. Det är viktigt att mandatet blir tydligt eftersom en kommissions makt är direkt avhängig mandatets utformning. Det gäller att veta vad man vill att kommissionen ska åstadkomma och vilken tidsperiod och vilket område den ska belysa så att förväntningar på kommissionen är rimliga och så att slutrapporten med rekommendationer blir bra.

Tema 1 – Inrättande och mandat

Inledning

Rundabordssamtalets första tema fokuserade på inrättandet av sanningskommissioner och utformningen av deras mandat. Moderator för samtalet under tema 1 var Lovisa Strömberg som introducerade temat genom att i huvudsak framföra följande.

Det första temat handlar om inrättandet av sanningskommissioner och utformningen av deras mandat. Fokus kommer att ligga på de initiativ och processer, såväl politiska som juridiska, som lett fram till beslut om att inrätta sanningskommissioner i olika länder. Frågor att diskutera kan vara hur urfolk eller minoriteter har arbetat för inrättandet av sanningskommissioner och hur de olika processerna bakom staters eller andra aktörers beslut om att inrätta sanningskommissioner sett ut i olika länder. Diskussionerna under tema 1 syftar också till att belysa hur legitimiteten och förtroendet för en sanningskommission påverkas av hur mandatet formulerats och hur olika kommissioners oberoende ställning säkrats. Syftet är också att fånga erfarenheter av olika organisatoriska och finansiella strukturer som funnits i olika länder samt hur kommissioner och kommissionärer har utsetts och hur tidsramar och den ekonomiska situationen har påverkat kommissioners arbete. Även frågor som handlar om beslut rörande vilken tidsperiod och vilka samhällsområden som har undersökts av olika sanningskommissioner samt hur dessa beslut och begränsningar har gjorts och av vem eller vilka är intressanta frågor att få belysta i diskussionen under detta tema.

Det har inte förekommit någon utredning eller annat initiativ i Sverige som handlar om samers situation och historia i Sverige och som kan sägas uppfylla en internationell standard för hur en oberoende sanningskommission bör se ut. Svenska regeringar har till exempel under de senaste 30 åren initierat mer än 30 officiella utredningar om olika aspekter av samers situation, till exempel rörande de samiska språken, eventuell ratificering av ILO 169, samiska markrättigheter, renskötselrätten, jakt och fiske, samisk kultur och så vidare. Men sällan har utredningarna haft en rättighetsbaserad utgångspunkt. De har ofta följts av samisk kritik och begränsade förbättringar för det samiska folket.

Med tanke på detta kan idén om en sanningskommission i Sverige verka som något av en anomali, särskilt i förhållande till de svenska politiska och rättsliga systemen och det svenska kommittéväsendet. En sanningskommissions uppbyggnad och mandat måste därför skapas så att den inte blir en alltför udda fågel i en svensk kontext samtidigt som den måste leva upp till internationell standard när det kommer till exempelvis oberoende.

Anförande av Eduardo Gonzalez

Eduardo Gonzalez höll ett anförande under tema 1 som handlade om sanningskommissioners inrättande och mandat. Eduardo Gonzalez är sociolog och arbetar som konsult och expert i frågor som rör sanningskommissioner och övergångsrättvisa. Han har bidragit med praktiskt och strategiskt stöd åt sanningskommissioner och liknande initiativ i ett tjugotal länder, däribland i Östtimor, Marocko, Liberia, Kanada och på Balkan. Han var ansvarig för de offentliga utfrågningarna och vittnesskydd vid en peruanska sannings- och försoningskommissionen. Nedan följer en sammanställning av vad Eduardo Gonzalez i huvudsak anförde.

Hittills har det genomförts ungefär 40 sanningskommissioner i världen. Det finns således kunskap för att jämföra olika erfarenheter från olika sanningskommissioner. De sanningskommissioner som genomförts har berört frågor om övergrepp på urfolk, men då i första hand som del i utredandet av övergrepp på en hel befolkning i till exempel länder som Guatemala och Peru. Det här har inneburit att dessa kommissioner inte tagit sin utgångspunkt i eller lagt upp sitt arbete utifrån urfolkens erfarenheter och situation. Sannings- och försoningskommissionen i Kanada¹ innebar en förändring eftersom den upprättades som en del av en rättslig uppgörelse som drivits fram av urfolk² i Kanada. Sannings- och försoningskommissionen i Kanada är den första sanningskommissionen med särskilt fokus på kränkningar av urfolks mänskliga rättigheter och den tillämpade arbetsätt som innebar ständiga konsultationer med urfolkens institutioner, organisationer och överlevande.

Efter sanningskommissionens arbete i Kanada har flera olika processer påbörjats i olika delar av världen för att undersöka relevansen av sanningskommission som arbetsätt för att bidra till upprättelse för olika urfolk. En avgörande fråga som skiljer en mer traditionell sanningskommission från en som fokuserar på urfolks situation är skillnaderna i mandat. Mandatet är också det viktigaste verktyget som en sanningskommission har i sitt arbete.

Det är viktigt att på ett tidigt stadie diskutera frågor som rör en eventuell sanningskommissions mandat och uppdrag bland de som kan komma att vara direkt berörda av kommissionens arbete. Det krävs ett omfattande förarbete för att kunna etablera en relevant och legitim sanningskommission och en viktig del är att genomföra konsultationer med de som kan komma att beröras av en kommissions arbete för att komma fram till principer och specifika mål som bör vara vägledande för arbetsprocessen att inrätta en sanningskommission.

Mandatets olika delar

De olika delarna i en sanningskommissions mandat kan sägas svara på frågor om kommissionens målsättning, avgränsningar och befogenheter, det vill säga:

---

¹ The Truth and Reconciliation Commission of Canada (TRC)

² Canadian First Nations

- Varför behövs en sanningskommission?
- Vad ska sanningskommissionen undersöka?
- Hur ska sanningskommissionen genomföra uppdraget?

Varför behövs en sanningskommission?

En central del i en sanningskommissions uppdrag och mandat handlar om att slå fast varför kommissionen inrättas. Det handlar om att ringa in och ge en förklaring till varför kommissionen är önskvärd, vilka samhällsproblem den ska försöka komma till rätta med och specificera de mål som kommissionen förväntas uppnå samt de aktiviteter den ska genomföra för att nå dessa mål. Oftast klargörs detta inledningsvis i kommissionens uppdrag och mandat.

I kommissionens uppdrag och mandat avhandlas också vanligtvis frågor om behovet av en kommission och där ges ofta en önskad bild av kommissionens arbete. Ofta berörs också de historiska oförrätter som behöver åtgärdas och vanligtvis finns även referenser till de normer, ofta konstitutionella och universella ideal, som ska präglade kommissionens arbete. Om kommissionen rör urfolk är det naturligt att i det här avsnittet till exempel hänvisa till FN:s urfolksdeklaration.

Målen för en sanningskommission, även om de kan uttryckas på olika sätt, kan vanligtvis delas in i tre huvudsakliga områden:

- Fastställa sanningen om vissa omtvistade händelser, inklusive allvarliga brott, och ge en beskrivning av dessa händelser utifrån olika discipliner och perspektiv. Det handlar också om att försöka identifiera ansvariga aktörer och orsaker och sätta händelserna i sitt rätta sammanhang samt bedöma deras konsekvenser.
- Tillhandahålla sätt för de som utsatts för övergrepp att få upprättelse, att återställa deras rätt till sanning, gottgörelse och rättvisa och att erkänna deras behov av psykosocialt stöd och samhällelig solidaritet.
- Främja samhällsförändringar för att förhindra en upprepning av övergrepp genom att staten tar fram och genomför särskilda handlingsprogram och genom att främja genomgripande förändringar vad gäller fördomar och förhållningssätt i samhället.

För att nå dessa mål ska en sanningskommission ha mandat att använda alla nödvändiga arbetsätt. Vanligtvis förväntas sanningskommissioner att:

- Ta emot och sammanställa muntliga uppgifter och vittnesmål samt insamla information från arkiv och andra källor.
- Genomföra undersökningar om specifika händelser och genomföra tvärvetenskaplig forskning om skeenden, övergrepp och politiska strategier genom historien.
- Genomföra åtgärder som skyddar offer och vittnens integritet och välbefinnande.
- Genomföra kommunikationsaktiviteter för allmänheten, såsom offentliga utfrågningar, utbildningsinsatser, konsultationer och dialog med allmänheten etcetera.

- Bidra till att andra än kommissionen genomför åtgärder för rättvisa och försoning som till exempel politiska reformer, institutionella reformer, rättsliga prövningar och annat.
- Ta fram och avge en rapport om kommissionens resultat och rekommendationer till regering/parlament, myndigheter och allmänheten.

Vad ska sanningskommissionen undersöka?

Sanningskommissioner etableras för att utreda övergrepp. Övergrepp har ofta definierats som kränkningar av rättigheter som återfinns i internationella människorättskonventioner och av internationell humanitär rätt, men har beskrivits på olika sätt i olika kommissioner och anpassats utifrån den kontext det har handlat om.

En sanningskommissions fokus måste ligga på frågor som ett givet samhälle anser som viktigt med tanke på de specifika historiska problem som det vill ta itu med. Typiskt sett har sanningskommissioners fokus varit kränkningar av mänskliga rättigheter som skett under perioder av auktoritära regimer eller väpnade konflikter. De tidiga sanningskommissionerna, som etablerades i Latinamerika, fokuserade på en handfull överträdelser som ansågs särskilt allvarliga, såsom till exempel bortförda och försvunna personer. Med tiden har dock sanningskommission som arbetssätt utvecklats, och i och med att nya förespråkare har upptäckt sanningskommissioners potential, har fokus för kommissionerna utökats såväl tematiskt som till att också innefatta fler former av övergrepp och andra handlingar som normalt omfattas av nationell lagstiftning, som till exempel korrupcion.

När sanningskommissioner blev mer vanliga, och i takt med att internationell praxis och normer utvecklades, har kommissionerna blivit alltmer knutna till de mänskliga rättigheterna. Utvecklingen har lett till att sanningskommissioner i dag också har fokus på andra grova brott mot mänskliga rättigheter, så som till exempel kränkningar av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Framväxten av sanningskommissioner som arbetssätt och utvecklingen av internationella människorättsnormer har också bidragit till att sanningskommissioner även har innefattat jämställdhetsperspektiv, barnperspektiv och urfolks rättigheter.

Det är viktigt att sanningskommissioners mandat är så tydligt som möjligt när det kommer till:

- **Undersökningens materiella omfattning**, det vill säga vilka skeenden och handlingar som ska undersökas. Kommissioner bör i mandatet ges en tydlig lista över vilka skeenden och handlingar som avses och grundläggande definitioner av centrala begrepp. Ofta har kommissioner fokuserat på grova brott mot de mänskliga rättigheterna som enskilda personer utsatts för, men en kommission med fokus på urfolks rättigheter kommer troligtvis att innefatta även kränkningar av rättigheter som också är kollektiva, såsom rätten till självbestämmande, markrättigheter och kulturella rättigheter.
- **Undersökningens tidsmässiga avgränsning**, det vill säga vilken historisk period som kommissionen ska fokusera på. Sanningskommissioner har

typiskt sätt undersökt nutidshistoria, exempelvis en period av väpnad konflikt eller auktoritärt styre. I några fall har kommissioner undersökt en längre tidsperiod i syfte att identifiera de bakomliggande orsakerna till konflikten eller styret. En kommission som undersöker övergrepp av urfolks rättigheter kommer sannolikt att ha ett längre tidsperspektiv för att fånga upplevelser och minnen från de som har erfarit övergrepp och marginalisering.

- **Undersökningens avgränsningar vad gäller aktörer.** Kommissioner kan finna att övergrepp begåtts av personer och institutioner som är statliga eller inte. Mandatet bör därför klargöra huruvida kommissionen är begränsad att endast undersöka övergrepp begångna av vissa aktörer. När det kommer till urfolk kan de som genomfört politiken och begått övergrepp vara individer som agerat i egenskap av representanter för staten eller andra organisationer.
- **Undersökningens territoriella avgränsning.** Kommissioner förutsätts i regel undersöka skeenden och händelser som ägt rum inom en stats territorium. I flera fall har dock konflikter och händelser involverat mer än en stats territorium eller aktörer från flera länder. När det kommer till urfolk kan flera stater beröras.

Sanningskommissioner undersöker ofta övergrepp och diskriminering, men en sådan beskrivning är aldrig fullständig utan att det motstånd som funnits hos de som varit utsatta för övergreppen också beskrivs. Det här är särskilt viktigt att uppmärksamma när det kommer till urfolk och några sanningskommissioner har poängterat vikten av att också beskriva och hedra motståndets historia.

Hur ska sanningskommissionen genomföra uppdraget?

En sanningskommissions mandat bör också innefatta svar på frågor rörande kommissionens organisation och de resurser som kommissionen kommer att behöva för att genomföra sitt arbete.

Vem ska leda kommissionen?

Kommissionens mandat måste bestämma tillvägagångssättet för tillsättandet av de kommissionsledamöter som ska företräda kommissionen och som också är de som har ansvaret för att leda kommissionens forskningsinsatser och rapportering. Det spelar ingen roll hur väl uppdrag och mandat formulerats om kommissionen inte har ett gott ledarskap.

Några kommissioner har letts av högt ansedda karismatiska personer som utsetts för sina insatser som människorättsförfvarare, religiösa ledare eller som intellektuella förebilder. Andra har letts av kommissionärer som utsetts utifrån en strävan att skapa representativitet i kommissionen. Säkerställandet av båda dessa värden är förmodligen lika viktiga.

Att utse kommissionärer är en svår uppgift som kräver noggranna överväganden rörande olika kandidater. De flesta kommissioners kommissionärer har utsetts av regeringar i slutna processer. Några utnämningar av kommissionärer har varit resultatet av en konsultationsprocess där det varit

möjligt att föreslå kandidater och i vissa fall har det till och med funnits möjlighet till utfrågning av föreslagna kommissionärer.

Vilka befogenheter ska kommissionen ha?

Sanningskommissioner behöver ha tillgång till information och uppgifter från bland annat individer, minoritetsgrupper, myndigheter och institutioner. Det kan handla om information och uppgifter i arkiv i form av handlingar som domstolsprotokoll, skolregister, polisdokumentation med mera. Det kan också handla om oral historia och personliga vittnesmål. Kommissionens mandat behöver säkerställa att kommissionen ges tillgång till sådan information och uppgifter.

Det är vanligt att sanningskommissioner i sitt uppdrag och mandat ges möjlighet att:

- Inkalla personer och företrädare för myndigheter och institutioner till kommissionen för att kommission ska kunna inhämta information och uppgifter.
- Genomföra inspektioner på platser som är av intresse för utredningen, såsom förvar eller institutioner, platser där övergrepp förmodats ha ägt rum eller där mänskliga kvarlevor kan finnas.
- Garantera säkerheten för offer och vittnen som deltar i processen.

Hur ska kommissionen och dess personal skyddas?

Kommissionärerna, och kommissionens personal, behöver skyddas från hot och våld som kan uppstå på grund av deras deltagande i utredningsarbetet. Kommissionärerna ska inte vara civil- eller straffrättsligt ansvariga för kommissionens resultat och rekommendationer.

Hur kan en korrekt arbetsprocess garanteras?

Även om en sanningskommission inte är ett rättslig förfarande, bör den arbeta utifrån de grundläggande principerna om ett opartiskt och rättvist förfarande. Det är viktigt att kommissionen fastställer vilka beviskrav som kommer att gälla och att den sedan tillämpar dessa på ett konsekvent sätt. Kommissionen bör också bereda de individer, myndigheter eller institutioner, som den avser att göra negativa uttalanden om, en möjlighet att kommentera den information och de uppgifter som kommissionen presenterar.

Vilka resurser ska kommissionen ha?

En sanningskommissions uppdrag och mandat bör också innehålla regeringens eller parlamentets åtagande att finansiera kommissionen och det bör formuleras på ett sätt som gör att kommissionens integritet och oberoende inte påverkas. Kommissionens uppdrag och mandat kan också, om det bedöms lämpligt, ge kommissionen möjlighet att söka egna medel genom nationellt eller internationellt samarbete.

Olika typer av kommissioner

Det finns i huvudsak två olika sätt på vilka sanningskommissioner har inrättats, genom regeringsbeslut eller genom lagstiftning. Det finns också exempel på

kommissioner som tillkommit på andra sätt, till exempel sannings- och försoningskommissionen i Kanada.

Många sanningskommissioner, i synnerhet de tidiga kommissionerna som inrättades i stater med presidentialism som statskick, har tillkommit genom ett verkställande dekret. Detta är förmodligen den snabbaste etableringsformen som brukar återspegla en avsikt att agera snabbt i samband med förändringar i det politiska systemet. Ett exempel är fallet med den argentinska kommissionen om tvångsförsvinnanden³, som bildades under den första månaden av Raul Alfonsíns presidentskap efter militärjuntan 1976–1983. En fördel med denna form av etablering är att den möjliggör för kommissionen att snabbt påbörja sitt arbete. Det finns också nackdelar med den här etableringsformen. Ett verkställande dekret utfärdat av en president kan, i vissa länder, innebära att kommission får mindre befogenheter än om kommissionen inrättas av parlamentet. Ett snabbt inrättande kan också innebära att tiden för att genomföra konsultationer och samråd med berörda har varit alltför begränsad.

De flesta beslut om att inrätta sanningskommissioner har fattats av en parlamentarisk församling. Fördelen med detta är att det möjliggör en mer omfattande politisk debatt och förankring samt konsultationer i såväl samhället i stort som bland direkt berörda. Denna etableringsform kan på så sätt leda till ökad legitimitet för kommissionen. Sannings- och försoningskommissionen i Sydafrika inrättades genom lagstiftning. En nackdel med ett sådant förfarande är att det kan vara tidskrävande och därigenom i större utsträckning påverkas av politiska förändringar och förändringar i den politiska agendan eller prioriteringar samt av att frågan om sanningssökandet underordnas förhandlingar mellan politiska partier.

Det finns också några kommissioner som tillkommit på andra sätt. Några har varit direkta resultat av politiska överenskommelser mellan parterna i en fredsförhandling. Den historiska kommissionen i Guatemala⁴ kom till på detta sätt och var ett direkt resultat av det fredsavtal som undertecknades i Oslo 1996 av Guatemalas regering och gerillan i Guatemala⁵.

Sannings- och försoningskommissionen i Kanada, som inrättades för att undersöka tvångsassimilering av urfolksbarn, tillkom på ett unikt sätt, som en följd av ett rättsligt beslut. Överlevande från de kanadensiska internatskolorna för urfolksbarn⁶ hade under en längre tid stämt den kanadensiska staten och de kyrkor som drev skolorna. Antalet rättegångar blev fler och fler och i och med urfolksorganisationernas involvering ökade de ännu mer i antal.⁷ Den kanadensiska staten, som stod inför svårigheten att hantera det växande antalet

---

³ Comisión nacional sobre personas desaparecidas (CONADEP)

⁴ Guatemala's Commission for Historical Clarification - La Comisión para el Esclarecimiento Histórico (CEH)

⁵ Unión Revolucionaria Nacional Guatemalteca (URNG)

⁶ Indian residential school

⁷ Till exempel Assembly of First Nations (AFN).

rättegångar, blev tvungna att inleda ett rättsligt förfarande i form av förhandlingar mellan Assembly of First Nations, den kanadensiska staten och kyrkorna. Som en följd av förhandlingarna, och under överinseende av rättsväsendet, enades parterna om skadestånd på flera miljarder dollar till de cirka 60 000 överlevande. Efter krav från Assembly of First Nations innehöll förlikningsavtalet dessutom ett avsnitt som slog fast att det skulle inrättas en sanningskommission som skulle ge överlevande möjlighet att berätta sin historia.

Det finns inget sätt som är det bästa sättet att inrätta en sanningskommission, men det finns olika idéer och skolor om hur detta kan göras. Varje samhälle måste hitta sin egen väg att på bästa sätt finna den lämpligaste etableringsformen utifrån den specifika kontexten. Hänsyn behöver tas till det politiska läget, möjligheterna att föra en öppen och inkluderande dialog och en bedömning av hur en oberoende, effektiv och rättvis kommission bäst kan inrättas.

Eduardo Gonzalez avslutade sitt anförande med att konstatera att det inte finns ett färdigt recept för hur man inrättar en sanningskommission utan diskussionen om och arbetet med att etablera en sanningskommission om relationerna mellan den svenska staten och det samiska folket kan och bör vara en process som präglas av kreativitet, samråd och kollektiv vilja.

Rundabordssamtal

Under rundabordssamtalet som följde efter anförandet av Eduardo Gonzalez lyftes en rad frågor om sanningskommissioners inrättande och mandat. Diskussionen kan huvudsakligen sammanfattas genom följande punkter.

- **Sammansättningen av en sanningskommission är viktig.** Det är en fördel om kommissionärerna har bred legitimitet och högt förtroende i de samhällen de ska verka. En kommissionär måste både kunna representera kommissionen och kunna vägleda de forskare som ska arbeta åt kommission och medarbetarna i kommissionen. Det krävs således personer med stor erfarenhet och klokskap som både kan hantera politiska situationer och processer och respektfullt bemöta och ta del av individers tragedier och övergrepp. En alltför ensidigt sammansatt sanningskommission, det vill säga en kommission som till exempel endast består av politiker, samer eller historiker, har sämre förutsättningar att nå legitimitet och resultat.
- **Mandatets och uppdragets avgränsningar är viktiga.** Det finns för- och nackdelar med ett smalt respektive ett brett fokus i en sanningskommissions uppdrag och mandat. Om fokuset är brett så kan det innebära mer resurser, men det innebär också att fokuset kan försvinna, arbetet kan bli spretigt och uppdraget otydligt. Om fokuset är smalt finns det en risk att viktiga frågor och allvarliga övergrepp förbises, men det kan också innebära, så som det gjort i Kanada, att arbetsuppdragets storlek blir hanterbar och att frågorna blir väl utredda och att resultatet därigenom kan leda vidare och bli en nyckel för att också öppna upp ytterligare utredningar inom andra samhällsområden och om andra övergrepp.

- **Avgörande att det finns en politisk vilja.** Det är nödvändigt att det tas ett politiskt beslut om en sanningskommission. Politiken måste ge makt åt kommissionen och garantera dess oberoende under hela arbetets gång. Kostnaden för en sanningskommission styrs av mandatet och påverkas både av tidsrymden för mandatet och av den eller de tematiska avgränsningarna. I exempelvis Österrike och Kanada anlätade kommissionen cirka hundra forskare under sitt arbete, vilket var ett sätt att säkerställa ett gediget arbete och resultatens oberoende, men det innebär naturligtvis också en betydande kostnad. Det finns en uppenbar risk att det inrättas en kommission på exempelvis fem personer som får ett uppdrag och arbetar på i fem år och sen kommer en slutrapport utan att någon egentligen vet hur och med vad kommissionen har arbetat. Därför är det viktigt att få upp och behålla frågan om en sanningskommission på den politiska dagordningen under en längre tid.
- **Gediget förankrings- och förarbete nödvändigt.** Det finns klara fördelar med att de som primärt berörs av en sanningskommissions arbete har en tydlig idé om hur de vill att ett mandat ska se ut innan slutgiltiga krav på en sanningskommission ställs. Det önskade mandatet bör innehålla så mycket som möjligt kring lämpliga teman, arbetsmetoder, syfte, förväntade mål, resultat och åtgärder. Det här kan innebära att samer måste vara beredda att förhandla, både inom det egna folket och vid framförandet av kravet på en sanningskommission.
- **Några måste börja berättandet om övergrepp.** I de länder där sanningskommissioner upprättats har det nästan alltid börjat med att några personer ”kommit ut” och delat sin historia med andra. Det är viktigt att ha en långsiktig strategi för arbetet med att verka för ett etablerande av en sanningskommission. Om det rör en minoritet eller ett urfolk är det viktigt att mobilisera i frågan och aktivt arbeta för inrättandet av en sanningskommission eftersom man oftast är osynlig i majoritetssamhället och en numerär minoritet.

Tema 2 – Arbetssätt

Inledning

Rundabordssamtalets andra tema fokuserade på sanningskommissioners arbetssätt. Moderator för samtalet under tema 2 var David Sjögren som introducerade temat genom att i huvudsak framföra följande.

Temat om sanningskommissioners arbetssätt syftar till att lyfta fram frågor som har att göra med hur sanningskommissionerna har närmat sig historiska skeenden och övergrepp genom vittnesmål, akademisk forskning och juridiskt arbete. Vittnesmål spelar en central roll i sanningskommissioners arbete och det skulle vara mycket värdefullt att ta del av erfarenheter från andra sanningskommissioner och liknande initiativ och hur de i praktiken har arbetat med vittnesmål i insamlandet av kunskap och som källa till forskning.

En annan fråga som hade varit intressant att diskutera är hur akademisk forskning har använts i kombination med, och i relation till, vittnesmål och juridiskt arbete. I det här sammanhanget är det också intressant att specifikt diskutera forskningsetik.

Olika sanningskommissioner har haft olika arbetsmetoder och relationerna mellan kommissionärerna, kommissionens personal och konsulter i form av bland annat forskare har skiljt sig åt. Det är därför intressant att ta del av erfarenheter om hur olika arbetssätt kan hjälpa och ibland försvåra arbetet.

Anförande av Gerhard Baumgartner

Gerhard Baumgartner höll ett anförande under tema 2 om erfarenheter från den österrikiska historikerkommissionens⁸ arbete och arbetssätt. Gerhard Baumgartner är historiker och var en av forskarna för den österrikiska historikerkommissionen samt är chef för dokumentationscentret för österrikiskt motstånd⁹. Nedan följer en sammanställning av vad Gerhard Baumgartner i huvudsak anförde.

Den österrikiska historikerkommissionen arbetade under åren 1998–2003 med frågor rörande egendom som konfiskerades under nazitiden i Österrike. Kommissionen anlät 160 forskare i 47 olika projekt och resultaten från kommissionens arbete publicerades i 49 volymer.

Sanningskommissioner och deras rapporter kan inte i sig själva skapa rättvisa, men de kan tjäna som verktyg för att uppnå rättvisa och en sanningskommissions rapport kan tillhandahålla bevisning som underlag för rättsliga anspråk. En sanningskommissions arbetssätt måste emellertid se olika ut beroende på kontext. En urfolksskontext kan kräva andra arbetsmetoder än vad som annars använts i sanningskommissioner.

---

⁸ Österreichischen Historikerkommission

⁹ Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes

Mandat

Sanningskommissioners uppgift är inte att utforska sanningen och skriva om historien utan snarare – eller i synnerhet – ska en sanningskommissions rapport leverera bevisning som kan utgöra underlag för rättsliga argument som i sin tur kan leda till att rättvisa uppnås. Bevisens betydelse är beroende av forskningens kvalitet. Forskningens framgång eller misslyckande på denna punkt beror till stor del på kommissionens mandat. För att ge forskarna en tydlig ram att förhålla sig till behöver mandatet klargöra:

- Vad sanningskommissionen förväntas uppnå?
- Vilken typ av bevis som behövs för att uppnå kommissionens syfte?
- Vilka kommissionens uppdrag och avgränsningar är? Exempelvis vad gäller territorium, befolkning, tidsram och vilket eller vilka samhällsområden som ska undersökas.

I den österrikiska historikerkommissionen delades arbetet upp i olika specialrapporter som i sin tur bestod av flera mindre projekt. Om det finns många olika frågor att utreda så måste det också skrivas många olika rapporter. I Österrike var arbetet uppdelat i ett antal projekt och inom varje sådant projekt definierades centrala begrepp. Begreppsdefinitionerna är avgörande för forskningens resultat och bevisvärde. Ett exempel på en central, men inte självklar, definition från arbetet i den österrikiska historikerkommissionen är att de som förföljdes av nazityskland som "zigenare", oavsett medborgarskap, ansågs vara romer inom ramen för kommissionens arbete.

Källor

Kommissionärernas och forskarnas tillgång till källor är avgörande och det är viktigt att det i mandatet klargörs vilka källor och arkiv som ska vara tillgängliga. Är det endast statliga och kommunala arkiv som ska vara tillgängliga för kommissionen eller ska den även ha tillgång till kyrkors, företags eller privatpersoners arkiv och material. Erfarenheter från olika sanningskommissioner eller likande initiativ understryker vikten av att det kan finnas anledning att införa förbud mot förstörelse av källmaterial och att tillåta att kommissionen skapar säkerhetskopior.

Bevis

Vad som ska komma att gälla som bevisning behöver klargöras i mandatet. Ska det endast vara skriftligt material, eller muntligt vittnesmål och/eller även fotografiskt material? I den österrikiska kommissionen arbete visade det sig exempelvis att marginaliserade gruppers egendom sällan återfinns i de offentliga register som upprättats över bosättningar. Däremot fann forskarna i kommissionen i sitt arbete ett stort fotografiskt material som visade på olika bosättnings existens. När frågan om kompensation för förlorad egendom och nyttjanderätt skulle avgöras visade det sig att fotografiskt material inte ansågs räcka som bevisning för att individer haft egendom eller nyttjanderätt.

Metodologi

När olika kommissioners arbete kritiseras är en vanlig angreppspunkt metodologiska brister. Kritiker riktar ofta in sig på huruvida forskarna har valt att använda rätt metod eller den bästa metoden och om metoderna använts på rätt sätt. Kritiken kan handla om huruvida de som intervjuats utgör en representativ skara eller om personen som utförde intervjuerna var kompetent nog eller opartisk.

Utan en tydlig och väl beskriven metodologi har kommissioner svårt att uppnå trovärdighet. Det är viktigt att vara medveten om att olika akademiska discipliner har olika metodologiska standarder. Det är också viktigt att undersökningarna är så heltäckande som möjligt och beaktar samtliga tillgängliga källor och inte endast exempelvis förövarens beskrivning eller offrets berättelse. För en sanningskommission kommer en viktig källa vara oavsiktliga källor, det vill säga källor som samlats in av en annan anledning än den som studeras av kommissionen, exempelvis en reseskildring som bevis för en minoritets närvaro i ett visst område.

Procedur

Det är viktigt att dokumentera bevisinsamlingsprocessen och att dokumentera och eventuellt ta kopior på alla källor. Det är också viktigt att göra en omläsning av historiska källor och tidigare forskning och inte ta dessa material och slutsatser för givna.

Anförande av Wilton Littlechild

Wilton Littlechild höll ett anförande under tema 2 om erfarenheter från sannings- och försoningskommissionen i Kanada. Wilton Littlechild är jurist och var en av tre kommissionärer i kommissionen. Han är Cree¹⁰ chief och var en av eleverna i de tidigare kanadensiska internatskolorna för urfolksbarn och han har också varit ledamot i det kanadensiska parlamentet. Wilton Littlechild talade om erfarenheter från kommissionsarbetet i Kanada. Framförandet var också personligt och gripande vilket inte har varit möjligt att fånga i minnesanteckningarna. Nedan följer en sammanställning av vad Wilton Littlechild i huvudsak anförde.

Sannings- och försoningskommissionen i Kanada arbetade under åren 2009 till 2015 med övergrepp som skett inom ramen för de kanadensiska internatskolorna för urfolksbarn¹¹.

De kanadensiska internatskolorna för urfolksbarn var ett skolsystem som fanns i Kanada i mer än 120 år och som upphörde först 1996. Under åren gick över 150 000 barn i dessa skolor. Många återvände aldrig till sina hem. Skolorna saknade ofta tillräckliga ekonomiska medel och var som regel överfulla. Den

---

¹⁰ Ett av de största urfolken i Nordamerika.

¹¹ The Canadian Indian residential school system

kanadensiska staten och kyrkorna använde skolsystemet som ett verktyg för assimilering. Tusentals skolbarn fick lida fysiskt och utsattes för sexuella övergrepp. Barnen led av ensamhet och längtade hem till sina familjer. Övergreppen och barnens situation har satt djupa spår som än i dag påverkar tidigare skolbarn och deras familjer.

År 2009 inledde sannings- och försoningskommissionen i Kanada sitt arbete där en central del handlade om att höra överlevande, urfolkssamhällen och andra som berörts och berörs av internatskolorna. År 2015 presenterade kommissionen sin slutrapport och samtidigt inrättades ett nationellt center¹² som bland annat fick till uppgift att fungera som ett arkiv för de intervjuer, uttalanden, dokument och annat material som kommissionen samlade in.

Sannings- och försoningskommissionen i Kanada var ett resultat av en förlikning¹³ mellan den kanadensiska staten och över 80 000 individer som gått i de kanadensiska internatskolorna för urfolksbarn och som fortfarande var i livet. Förlikningen uppgick till 2 miljarder kanadensiska dollar. En stor del av summan gick till ekonomisk kompensation till de individer som gått i internatskolorna, men 60 miljoner kanadensiska dollar avsattes också till en sannings- och försoningskommission.

Kommissionen samlade in miljontals arkivdokument från stat och kyrkor, besökte 77 urfolkssamhällen och höll sju nationella evenemang. Kommissionen ägnade också 238 dagar åt att genomföra hearings där den fick in över 7 000 vittnesmål från tidigare internatskolebarn. Vittnesmålen togs upp såväl enskilt som vid gruppsamtal och offentligt. Vittnesmålen var inte bara muntliga berättelser utan gavs även i form av dans, sång, poesi, broderier och teater. Stor vikt lades vid att säkerställa och erbjuda dem som gav vittnesmålen psykologiskt stöd. Kommissionen arbetade också aktivt med urfolkens andliga symbolspråk som en trygghetskapande och helande kraft för alla inblandade. Syftet var att undvika återtraumatisering av de drabbade och deras närstående.

Frågan om försoning identifierades som ett väsentligt inslag i kommissionens arbete. Försoning är en lång process som syftar till att läka relationer vilket kräver delad och gemensam sanning, ursäkter, åminnelse av det som skett och åtgärder mot skador som tidigare övergrepp orsakat. Tanken med försoningsarbetet var att skapa ett mer rättvist samhälle och minska de sociala och ekonomiska klyftorna. Försoning kräver åtgärder för att säkerställa urfolkens tillgång till utbildning, språk och kultur, hälsa och välfärd. Det är viktigt att försoningsarbetet blir ett arbete som omfattar alla kanadensare och att ansvaret delas för att det ska bli en process med ömsesidig respekt. Väsentliga delar i arbetet för försoning är politisk vilja, gemensamt ledarskap, förtroendeuppbyggnad, ansvarsskyldighet, öppenhet och satsningar på infrastruktur för kunskap och kunskapspridning. Ramen för försoningsarbetet måste vara urfolkens rättigheter så som de bland annat uttrycks i FN: s

---

¹² National Center for Truth and Reconciliation

¹³ The Indian Residential Schools Settlement Agreement (IRSSA)

urfolksdeklaration, men också de konstitutionella rättigheter och fördragsrättigheter som urfolk har.

Rundabordssamtal

Under rundabordssamtalet som följde efter Gerhard Baumgartners och Wilton Littlechields anföranden lyftes en rad frågor om sanningskommissioners arbetssätt. Diskussionen kan huvudsakligen sammanfattas genom följande punkter.

- **Muntlig historia är en viktig källa.** Ett problem kan dock vara att de som utsatts för övergrepp inte längre är i livet eller att de var barn när övergreppen skedde och att det kan ha varit för länge sedan. Metoden med strukturerade livshistoriska intervjuer med två intervjuare och videoupptagning har varit viktig i forskningen om förintelsen. Även om muntlig historia inte ges tyngd av alla kritiker så visar vittnesmål åtminstone på vad en särskild historisk händelse har fått för effekt på kort eller lång sikt. Muntlig historia är viktigt för att förstå hur de drabbade har upplevt, upplever och lever med historiska skeenden.
- **Centralt att frågan om vad som ska anses utgöra tillräcklig bevisning avgörs initialt, gärna redan i mandatet.** Ett av misstagen i den österrikiska historikerkommissionen var att frågan om olika källors bevisvärde inte var löst innan forskarnas arbete började. Det ledde till att källor som enligt forskningen visade på ett visst förhållande inte ansågs tillräckliga för att rättsligt avgöra ett händelseförlopp och att dessa källor därmed inte kunde utgöra grund för ekonomisk kompensation.
- **Tillgång till material avgörande.** Det är viktigt att hitta arbetssätt och regler som möjliggör och säkerställer fri tillgång till källor och material, såväl offentligt som privat, så att en sanningskommission återkommande kan ta del av och använda materialet. Det är också viktigt att kommissioner har möjlighet att kopiera material för att ha som säkerhetskopia. Det har visat sig att det är viktigt att göra det straffbart att förstöra material som kan vara av intresse för en sanningskommission.
- **Viktigt att forskarna delar källor och material med varandra.** Forskare kan vara vana att betrakta ett visst källmaterial som sitt eget, åtminstone tills det att forskningen publicerats, men i en sanningskommission är det viktigt att olika källor hela tiden delas mellan forskare från olika discipliner.
- **Säkerställ att det finns en skicklig administration.**
- **Viktigt att ingen hindras att tala.** I arbetet i sannings- och försoningskommissionen i Kanada var det viktigt att alla som ville fick möjlighet att lämna vittnesmål och ges möjlighet att göra detta utifrån sina egna förutsättningar och villkor. Bland annat därför var besöken i urfolkssamhällena viktiga. Det är viktigt att också ge röst åt kvinnor och barn.
- **Involvera urfolken/urfolket i det praktiska kommissionsarbetet.**

- **Viktigt att ingen lämnas ensam efter att ha delat med sig av sin historia.**
Att individer fråntagits och/eller förlorat sin identitet påverkar deras psykiska hälsa och självrespekt. En av utmaningarna för sannings- och försoningskommissionen i Kanada var att hantera frågor om psykisk ohälsa och ta hand om de som lämnat vittnesmål.

Tema 3 – Mål och resultat

Inledning

Rundabordssamtalets tredje tema fokuserade på sanningskommissioners mål och resultat. Moderator för samtalet under tema 3 var Josefina Skerk som introducerade temat genom att i huvudsak framföra följande.

Rundabordssamtalets tredje tema syftar till att lyfta fram frågor som har att göra med målen, resultaten och förväntningarna på långsiktiga effekter av en sanningskommissionens arbete. En avgörande faktor för att avgöra om en sanningskommission är framgångsrik eller inte är om den kunskap som kommissionen utvecklat uppfattas vara en beskrivning av historiska skeenden som kan delas av både de som utsatts för övergreppen och av staten.

Sanningskommissioner har haft olika syften och mål utifrån de olika kontexter de varit verksamma inom. För att få en uppfattning om vilka resultat som kan förväntas av en sanningskommission ska det bli intressant att ta del av några exempel på vad olika sanningskommissioner och initiativ har bidragit till i olika sammanhang, särskilt i förhållande till förväntningar, syften och mål. Det är också intressant att försöka ringa in vad som inte kan förväntas uppnås genom att inrätta en sanningskommission. En viktig del av sanningskommissioners arbete har ofta varit att den kunskap om historien och historiska övergrepp som utvecklats av kommissionerna och som har publicerats och spridits också har använts som grund för olika åtgärder. Det har handlat om allt i från kompensatoriska åtgärder, åtgärder för att säkerställa att tidigare övergrepp inte ska upprepas, rättsliga processer eller andra åtgärder som syftar till att säkerställa tillgången till mänskliga rättigheter.

Anförande av Paulette Regan

Paulette Regan höll ett anförande under tema 3 som handlade om vad arbetet i sannings- och försoningskommissionen i Kanada hittills lett till i form av kunskap, arbeten och initiativ. Paulette Regan är historiker och var redaktör för kommissionens slutrapport. Hon är senior rådgivare vid det nationella centret för sanning och försoning¹⁴. Nedan följer en sammanställning av vad Paulette Regan i huvudsak anförde.

Syftet med sannings- och försoningskommissionen i Kanada var att synliggöra en för många i Kanada dold historia. Kommissionen slutförde sitt uppdrag 2015, men arbetet med att synliggöra resultaten och medvetandegöra beslutsfattare och allmänheten om denna historia kommer att fortsätta. Kommissionen lämnade 94 krav på åtgärder¹⁵. 42 av kraven handlade om åtgärder som syftade till att ta hand om arvet som internatskolesystemet skapat inom områden som barnomsorg, utbildning, språk och kultur, hälsa och inom

---

¹⁴ National Center for Truth and Reconciliation

¹⁵ Calls to action

rättssystemet. 52 av kraven fokuserade på försoning och relationen mellan urfolken och staten och handlar bland annat om urfolksrätt, ursäkten för det som skett, religion och andlighet, utbildning, det kollektiva minnet och historiemedvetandet.

Kommissionens krav på åtgärder genomsyras av fyra huvudsakliga tankar om att:

- Urfolk har rätt till självbestämmande och att urfolk har mänskliga rättigheter som måste säkerställas samt att urfolken i Kanada har konstitutionella rättigheter och rättigheter genom fördrag.
- Staten är ansvarig för att vidta åtgärder för den skada som tidigare övergrepp och oförrätter skapat.
- Ge stöd till urfolken i arbetet med att återta och revitalisera sina sätt att leva.
- Lägga en grund för en långsiktig försoning mellan urfolk och icke-urfolk i Kanada.

En sanningskommissions slutrapport är inte ett avslut, utan den är och bör betraktas som början på något förhoppningsvis mycket bättre. Sannings- och försoningskommissionen i Kanada utmanade den tidigare rådande kanadensiska historiska självbilden, som utgått från kolonistörens historieskrivning om nybyggarna. Den syftade till att skriva om historien så att den också inkluderar urfolkens röster, perspektiv och erfarenheter.

Kommissionen drog slutsatsen att det skett ett kulturellt folkmord på urfolken i Kanada genom att staten genom lagstiftning tillät att urfolksbarn fördes bort från sina familjer, sina marker och sin kultur. Kommissionen konstaterade att övergreppen begicks under en lång tid och att det kommer att ta lång tid att läka de sår övergreppen skapat. Internatskolesystemet har skadat sju generationer och det tar sju generationer att hela, men det innebär inte att staten kan vänta sju generationer med att genomföra åtgärder.

En långsiktig effekt av sannings- och försoningskommissionen i Kanada, i form av politisk förändring, som går att se redan i dag är inrättandet av ett nationellt center för sanning och försoning¹⁶ som förvaltar det material som kommissionen samlat in, bland annat intervjuer och berättelser. Centret fyller också en viktig funktion för urfolkens rätt till självbestämmande över och egen förvaltning av materialet.

I dag arbetar centret med att medvetandegöra majoritetsbefolkningen genom att arrangera olika utbildningar, evenemang och minnesstunder samt genom att arbeta med frågor om minnesmärken och monument. Centret arbetar också med att fortsätta kommissionens arbete med att ta emot och dokumentera berättelser. På så sätt har försoningsprocessen inte slutat utan snarare bara börjat i och med kommissionens arbete.

---

¹⁶ National Center for Truth and Reconciliation

Kommissionens arbete resulterade också i att ett antal ”hedersvittnen”¹⁷ utsågs i syfte att sprida kunskap om kommissionens arbete och resultat över hela världen.

I juni 2015 tog Kanadas premiärminister emot kommissionens slutsatser och han och den kanadensiska regeringen åtog sig att implementera kommissionens krav på åtgärder. Den första åtgärden regeringen vidtog var att påbörja arbetet med att implementera FN:s urfolksdeklaration.

I maj 2016 tillkännagav den kanadensiska ministern för urfolksfrågor inför FN i New York att Kanada nu fullt ut, utan några reservationer, ställer sig bakom FN:s urfolksdeklaration och bekräftade återigen Kanadas åtagande att implementera deklarationen. Regeringen arbetar också med att utveckla en strategi för att skapa ett nationellt ramverk för försoning.

En annan av regeringens prioriterade åtgärder var att genomföra kommissionens krav på att inrätta en kommission om mördade och saknade urfolkskvinnor och flickor. I augusti 2016 utnämndes fem kommissionärer på ett tvåårsmandat och med en budget på drygt 50 miljoner kanadensiska dollar.

Ytterligare en effekt av kommissionens arbete är att olika myndigheter har utsetts av regeringen som ansvariga för vart och ett av de 94 kraven på åtgärder som kommissionen lade fram.

Paulette Regan avslutade med att referera till en person som yttrade sig under kommissionens arbete.

Genom att lyssna till din berättelse kan min berättelse ändras. Genom att lyssna till din berättelse kan jag ändra mig.

Rundabordssamtal

Under rundabordssamtalet som följde efter Paulette Regans anförande lyftes en rad frågor om sanningskommissionens mål och resultat. Diskussionen kan huvudsakligen sammanfattas genom följande punkter.

- **En sanningskommission kan bidra till förändring.** Det fanns en fara i att sannings- och försoningskommissionens arbete i Kanada skulle överskugga annat arbete för urfolkens rättigheter under tiden kommissionen var aktiv, men så blev det inte. Kommissionsarbetet bedrevs parallellt med till exempel rättsprocesser och annat arbete och de olika arbetena kompletterade varandra.
- **Viktigt att nå ut till så många som möjligt.** För att bidra till en förändring behöver kommissionens arbete och resultat nå så många som möjligt, också i majoritetsbefolkningen. I Kanada arbetade kommissionen aktivt med kommunikation och informationsspridning exempelvis till och via ungdomar, kyrkor och politiker. Arbetsmetoderna för att sprida kunskap

---

¹⁷ "Honorary witnesses"

utvecklades under arbetets gång och som exempel kan nämnas att det kom mestadels urfolk till det första evenemanget medan det vid det sista var mestadels andra kanadensare. Kommissionen använde också sport- och kulturevenemang för att nå ut och sprida kunskap och man visade exempelvis informationsfilmer på bildskärmar vid ishockeymatcher och före balettföreläsningar.

- **Arbetet måste leva vidare efter kommissionens rapport.** I Kanada har inrättandet av det nationella centret för sanning och försoning och deras arbete varit en viktig fortsättning, vid sidan av politiska åtgärder, eftersom de också följer upp vad som görs. Det har också varit betydelsefullt att civilsamhället fortsatt sitt arbete. Urfolken följer fortlöpande hur arbetet fortskrider genom att till exempel organisationen Assembly of First Nations har ett nationellt sekretariat som övervakar och följer upp hur staten lever upp till de 94 krav på åtgärder som kommissionen presenterade.

Avslutning

Deltagarna i rundabordssamtalet fick möjlighet att säga några avslutande ord och delge övriga sina reflektioner om rundabordssamtalet.

Håkan Jonsson höll ett kort anförande som slutord för rundabordssamtalet där han tackade deltagarna och framhöll att Sametinget nu måste fortsätta arbetet och ta nästa steg i den här processen tillsammans med sametingspartierna och de samiska riksorganisationerna.

Bilaga 1 – Concept note

On October 25 to 27 2016, the Sami Parliament in Sweden (Sametinget), the Equality Ombudsman in Sweden (DO) and Vaartoe – Centre for Sami Research (Vaartoe) at Umeå University in Sweden will organise an international roundtable on truth commissions.

On the last day of the event, October 27, there will be a seminar open to the public where participants from the roundtable will give presentations and participate in a panel debate on the idea of truth commissions in a Swedish/Sami context.

The roundtable will take place in the city of Umeå in Sweden and bring together about 25 participants, with Sami representatives, international experts with experience from different truth commissions and researchers in the field.

Background

Sweden recognised the Sami as an indigenous people in 1977. Since then, however, very few steps have been taken to recognise their rights as an indigenous people. The Sami parliament and The Equality Ombudsman have for a long time drawn attention to shortcomings in how Sweden respects the rights of the Sami as an indigenous people and how discrimination affects the situation of the Sami.

To bring about change and secure full access to equal rights and opportunities for the Sami it is necessary that the Swedish society takes responsibility for the colonisation of Sápmi (the land of the Sami) and takes action against current discriminatory structures. It is also important to increase the knowledge of and research on past wrongdoings and how history effects the situation today.

The Sami strive for a truth commission in Sweden has been ongoing for years. In 2014 the Sami Parliament came to a decision to work for the establishment of such a commission. According to an agreement between the Sami Parliament and the Equality Ombudsman in June 2015, the authorities decided to jointly promote the establishment of an independent truth commission regarding historical abuses of Sami in Sweden.

The Sami Parliament

The Sami Parliament, founded in 1993, is both a publicly-elected parliament and a state administrative authority under the Swedish government. The tasks of the parliament are regulated by the Swedish Sami Parliament Act. There is a political level with publicly-elected politicians and an office with state officials who carry out the daily tasks. Despite its name, the Sami Parliament is more of an advisory board and an expert on Sami issues.

The Equality Ombudsman

The Equality Ombudsman is an independent governmental agency with a mission to combat discrimination and promote equal rights and opportunities.

The Equality Ombudsman have been dealing with issues concerning discrimination against Sami as an indigenous people since the establishment in 2009.

Vaartoe – Centre for Sami Research at Umeå University

Vaartoe – Centre for Sami Research at Umeå University coordinates research related to the Sami, their culture, language, history and society, and initiates new research. Vaartoe is meant to be a meeting place for researchers and PhD students from all faculties and disciplines across the university, thereby creating a positive research environment and a creative exchange of thoughts.

Objectives

The objectives of the international roundtable on truth commissions are to develop knowledge on how a truth commission could contribute in a Sami-Swedish context and to a basis for the Sami people to make demands on the Swedish state to establish such a commission.

Proposed structure

The roundtable will take place during two days, with approximately 25 participants (15 Sami representatives, 5 keynote speakers, 3 representatives from the Equality Ombudsman and 3 representatives from Vaartoe).

The discussions at the roundtable will be divided into three themes (see below). Each theme will initially be discussed one by one and will be followed by a general and concluding discussion on the basis of what has emerged during the thematic discussions.

Each thematic discussion will have keynote speakers and be facilitated by a moderator.

The keynote speakers will be asked to give a 30-minute presentation connected to one of the themes. The presentation will be followed by a roundtable discussion led by a moderator.

The moderator's role will also be to briefly introduce the theme, ask the keynote speaker some initial questions and summarise the discussion.

Theme 1: Truth commissions – establishment and drafting of mandates

Theme 1 aims to highlight issues that have to do with the establishment of truth commissions. This theme will focus on the different processes that have led to decisions to set up truth commissions in other countries. The questions to discuss could range from which actors have taken various initiatives, how indigenous peoples/minorities have advocated in order to establish a truth commission, to the state's decision to establish a truth commission.

The legitimacy of and confidence in a truth commission can be affected by how the mandate is formulated and how the independence of the commission is

secured. The discussion should aim to capture experiences of various organisational and financial structures and concepts of truth commissions, and also how different commissions have been appointed and how the time-frames and financial situation have affected different commissions.

The decisions about which time period and which areas of society that should be investigated by a commission as well as how these decisions and limitations have been made and by whom (the decision maker/the commission/researchers) is interesting to discuss in connection to questions about a truth commission's mission, mandate and independence.

Theme 2: Truth commissions – working methods

Theme 2 aims to highlight issues that have to do with how truth commissions have approached historical events and abuse through testimonies, academic research and legal work.

The voices and the testimonies play a central role in truth commissions and it would be of great value to take part of experiences from other truth commissions and how they in practise have been working with the testimonies in their collection of evidence and research of history.

Another issue to discuss is how academic research has been used in combination with, and in relation to, the testimonies and legal work. In this context, it's also interesting to specifically discuss research ethics.

Truth commissions have had different working methods and the relations between the commissioners, the staff of the commission and consultants (researchers and others) have differed between different commissions. It is therefore interesting to take note of experiences on how different approaches can help and sometimes hinder the work.

Theme 3: Truth commissions – objectives and results

Theme 3 aims to highlight issues that have to do with the objectives, results and expectations on long-term effects of various truth commissions. A crucial factor to determine whether a truth commission is successful or not is if the knowledge that has been reported by the commission is perceived to be a description of the past that can be shared by both the indigenous people/minority and the state.

Truth commissions have had different aims and objectives based on the different contexts that they have been working within. The discussion should therefore aim to focus on how different aims and objectives from a given context can result in different outcomes and effects. To get an idea of what results can be expected from a truth commission, it would be most interesting to take part of some examples of what different truth initiatives have contributed to in different contexts, especially in relation to expectations, aims and objectives. The discussion should also try to capture what cannot be expected to be achieved by establishing a truth commission. An important part

of truth initiatives, has often been that the knowledge of history and historical abuse developed by the commissions should be published, spread and used as a basis for different measures. This may involve compensatory measures, measures to ensure that previous abuse is not repeated, legal processes, or other measures with the objective to ensure access to human rights today. A central question to discuss is therefore whether, and if so how, such measures are formulated on basis of the knowledge developed by the work of the truth commission.

Bilaga 2 – Program

Roundtable on international experiences of truth commissions, 25-27 October 2016 in Umeå, Sweden

Roundtable on international experiences of truth commissions

Date: October 25-26, 2016

Place: Rex Rådhuset, Telegrafan, Rådhusstorget in Umeå

Tuesday October 25

08.30 Registration

09.00 Opening speeches

Håkan Jonsson, President of the Sami Parliament,
Patrik Lantto, Director for Vartoe – Centre for Sami Research,
Umeå University, and
Agneta Broberg, Equality Ombudsman

09.30 Introductions

10.00 Sami – the indigenous people of Sápmi; recognition and the strive for rights and self-determination in the Nordic countries
Laila Susanne Vars, Director of Galdu – Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples, Kautokeino, Norway

10.30 Coffee break

11.00 The situation in Sweden; Colonisation, discrimination and abuse on the Sami people throughout history and today
Patrik Lantto, Professor of history and director of Vaartoe – Centre for Sami Research, Umeå University

11.30 The role of truth commissions in the work for the protection of human rights
Julia Raue, Adviser to the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence (Pablo de Greiff), United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights

12.00 Lunch

13.30 Theme 1: Truth commissions – establishment and drafting of mandates

Keynote speaker: Eduardo Gonzalez, Independent consultant and expert on transitional justice

Roundtable discussion

Moderator: Lovisa Strömberg, Deputy Equality Ombudsman

- 15.00**   **Coffee break**
- 15.30**   **The roundtable discussion continues**
- 16.00**   **Concluding remarks**
- 18.00**   **Reception at the Sami culture center Tráhppie**

Wednesday October 26

- 9.15**   **Introduction**
- 9.30**   **Theme 2: Truth commissions – working methods**
Keynote speaker: Gerhard Baumgartner, Director of Documentation center of Austrian resistance and former researcher at the Österreichischen Historikerkommission

Moderator: David Sjögren, Senior lecturer at the Department of Education at Uppsala University
- 10.15**   **Coffee break**
- 10.45**   **Theme 2 continues**
Keynote speaker –Wilton Littlechild, Former Commissioner in the Truth and Reconciliation Commission of Canada

Roundtable discussion
Moderator – David Sjögren
- 12.00**   **Lunch**
- 13.30**   **Theme 3: Truth commissions – objectives and results**
Keynote speaker: Paulette Regan, Senior Advisor, National Centre for Truth and Reconciliation, University of Manitoba and former senior researcher and lead writer on reconciliation volume of the Truth and Reconciliation Commission of Canada’s final report

Roundtable discussion
Moderator: Josefina Skerk, Vice President of the Sami Parliament
- 15.30**   **Coffee break**
- 16.00**   **Concluding remarks**
- 16.30**   **Closing speech**
Håkan Jonsson